Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mevrouw mr. drs. H.G.J. Bruins Slot
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

Uw kenmerk
-

Ons kenmerk
2022/0060

Datum
30 mei 2022

Betreft
Verscherpt toezicht op de uitvoering van kabelinterceptie door de AIVD en de MIVD.

Geachte mevrouw Bruins Slot,

Vanaf december 2021 houdt de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: CTIVD) verscherpt toezicht op de uitvoering van de bevoegdheid van onderzoeksopdrachtgerichte interceptie op de kabel (hierna: kabelinterceptie) door de AIVD en de MIVD. Dit verscherpt toezicht is een gevolg van de bevindingen in CTIVD-rapport nr. 75 over kabelinterceptie. Met deze brief licht de CTIVD u in over het verscherpt toezicht tot en met mei 2022. Deze brief bevat geen geheime bijlage.

Wij verzoeken u zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen drie weken, deze brief aan te bieden aan de beide Kamers van de Staten-Generaal. Zoals besproken zullen wij de bevindingen delen met de TIB.

Aanleiding verscherpt toezicht

De belangrijkste conclusie in rapport nr. 75 over kabelinterceptie was dat onvoldoende invulling werd gegeven aan de zorgplicht. Met name het ontbreken van logging geschikt voor *compliance*-doeleinden op kabelinterceptie en het ontbreken van controles op de werking van de technische systemen leidde tot de conclusie dat de invulling van de zorgplicht in de onderzoeksperiode ondergeschikt is geweest aan de operationele belangen.

Tussentijdse bevindingen verscherpt toezicht

Vanaf december 2021 zijn de medewerkers van de CTIVD in het kader van verscherpt toezicht voortdurend in dialoog met de uitvoerders en compliance-afdeling van de dienst. Zowel de diensten als de CTIVD zijn positief over deze vorm van toezicht. Door tijdig de dialoog met elkaar te voeren zijn (risico's op) onrechtmatigheden door de diensten in een vroeg stadium onderkend. Dit draagt bij aan het effectiever en beter gewaarborgd (kunnen) inzetten van kabelinterceptie.

De AIVD en de MIVD hebben stappen gemaakt om beter invulling te geven aan de zorgplicht. De CTIVD concludeert dat er bij de diensten veel aandacht is voor het inrichten van interne controle voor kabelinterceptie en het uitvoeren van het verbeterplan zoals dit is benoemd in de aanbiedingsbrief van de betreffende ministers horende bij rapport nr. 75.

Versnelling van kabelinterceptie

Een belangrijk onderdeel van het verbeterplan was het gefaseerd overgaan tot interceptie voor de inlichtingenteams. Dit betekent dat de diensten de verschillende onderdelen van het interceptiesysteem eerst zouden testen, voordat de interceptie op de kabel volledig wordt aangezet. Volgens het plan zouden gegevens die worden geïntercepteerd tijdens het testen niet worden opgeslagen. Door de oorlog in Oekraïne is de inlichtingenbehoefte van de diensten urgenter geworden en daarmee is de noodzaak tot inzet van kabelinterceptie gegroeid. De dienstleiding heeft daarop besloten om - sneller dan oorspronkelijk was bedoeld - over te gaan tot een vorm van interceptie ('snapshotten') en niet eerst de keten gefaseerd te testen. Hierdoor hebben de diensten de testfase niet in zijn geheel kunnen uitvoeren zoals gepland. Wel is een aantal handmatige controles uitgevoerd tijdens het snapshotten. Voor dit snapshotten hadden de diensten toestemming. De CTIVD begrijpt de beslissing om versneld over te gaan tot snapshotten.

Op basis van de bevindingen in deze eerste snapshotfase op de kabel, hebben de diensten toestemming gevraagd en gekregen om te intercepteren voor de inlichtingenteams (de 'productiefase'). De diensten zijn dan ook relatief snel overgegaan tot de productiefase.

De aanvragen voor de kabelinterceptie zien op één specifiek thema voor de interceptie ter uitvoering van één of enkele onderzoeksopdrachten. Ook de instellingen van het toegepaste positief filter maken de interceptie zeer gericht op het betreffende thema. Een positief filter bepaalt welke gegevens worden opgeslagen uit de interceptie. De huidige instellingen van het positief filter van de interceptie zien alleen op het onderkennen van gekende dreigingen. Hierdoor is de interceptie niet primair gericht op het onderkennen van ongekende dreigingen.

Inrichting controle-instrumenten

Een ander belangrijk onderdeel van het verbeterplan is de ontwikkeling van een technische infrastructuur waarin gecentraliseerd geautomatiseerde logging ten behoeve van *compliance*-doeleinden kan worden opgeslagen en kan worden verwerkt. De diensten hebben stappen gezet in de inrichting van een compliancesysteem waarin de logging voor bepaalde onderdelen in het proces doorlopend wordt geanalyseerd. De resultaten van deze analyses worden gevisualiseerd in dashboards. Ook worden dashboards ontwikkeld om doorlopend inzicht te krijgen in de

kwaliteit van de datastroom. Deze dashboards zijn deels voorzien van een alerteringssysteem, zodat tijdig bij een mogelijke onrechtmatigheid kan worden ingegrepen. Dit alerteringssysteem wordt nog verder uitgebreid en geautomatiseerd. De CTIVD heeft toegang tot al deze dashboards. De CTIVD doet nader technisch onderzoek of de logging en controlemechanismen goed functioneren.

Eindverantwoordelijke

In navolging van een aanbeveling in rapport nr. 75 is door de dienstleiding een eindverantwoordelijke aangewezen voor de kabelinterceptie. Deze is door diensten gezamenlijk en op voldoende hoog niveau benoemd. Er is sprake van doorzettingsmacht en de diensthoofden kunnen direct worden geïnformeerd. Op deze manier ontvangen zij structureel informatie over de inzet van de kabelinterceptie en zijn de diensthoofden hierdoor beter in staat de zorgplicht na te komen.

Incidenten

De CTIVD stelt vast dat vanaf de start van de interceptie voor de inlichtingenteams breder is geïntercepteerd en geselecteerd dan in de aanvragen voor kabelinterceptie en selectie was verwoord. Dat is onrechtmatig. De gegevens die onrechtmatig zijn geïntercepteerd zijn wel te relateren aan onderzoeksopdrachten van de diensten waarvoor etherinterceptie plaatsvindt. De verklaring voor de onrechtmatigheid is te vinden in de inrichting van de technische keten en dat in de verzoeken om toestemming onvoldoende rekening is gehouden met de werking, de mogelijkheden en de beperkingen van de technische keten. De AIVD en de MIVD moeten zich houden aan de voorwaarden die staan beschreven in de goedgekeurde en rechtmatig bevonden aanvragen voor kabelinterceptie.

Door de wijze waarop het verscherpt toezicht is ingericht, kon de CTIVD direct in dialoog gaan met de diensten over de aard en impact van de onrechtmatigheden, hoe deze te herstellen, consequenties ervan te mitigeren en verder te voorkomen. De diensten hebben vervolgens technische maatregelen genomen. Dit heeft geleid tot een aanpassing in het interceptieproces en het ontoegankelijk maken van de gegevens via het beperken van de autorisaties. Deze maatregelen zorgen ervoor dat de onrechtmatigheid voor een groot deel wordt weggenomen, maar zijn echter niet volledig sluitend. Hierdoor bestaat er een risico op onrechtmatigheden. Dit risico op onrechtmatigheden is door de dienstleiding onderkend en geaccepteerd. De diensten werken aan een structurele oplossing en zijn daarover in dialoog met de CTIVD. Ook is door de dienstleiding het besluit genomen de onrechtmatig geïntercepteerde data te vernietigen. De CTIVD ziet hier op toe en zal over de bevindingen rapporteren.

Aandachtspunten

De CTIVD constateert dat de wijze waarop het bovengenoemde incident is opgepakt en mitigerende maatregelen zijn genomen verbetert moet worden. Er zijn onvoldoende kritische vragen gesteld door de diensten ten behoeve van de interne controle, waardoor informatie ontbrak om het incident correct te beoordelen. Ook heeft het onevenredig lang geduurd voordat het besluit werd genomen om maatregelen te treffen.

Daarnaast wijst de CTIVD erop dat de interne controle ten aanzien van compliance van de gegevensverwerkingen door de inlichtingenteams nog onvoldoende is uitgewerkt. Ook dient de uitvoering en werkwijze van de verschillende onderdelen van de zorgplicht verder te worden geüniformeerd en te worden vastgelegd in beleid, processen en werkinstructies.

Techniekonafhankelijke selectie

Het eerder genoemde incident en de geconstateerde onrechtmatigheid met betrekking tot het selecteren van gegevens geeft aanleiding kort in te gaan op het wettelijk kader met betrekking tot de selectiebevoegdheid.

Selectie is een bijzondere bevoegdheid waarmee geautoriseerde medewerkers de inhoud van de geïntercepteerde gegevens mogen inzien en mogen gebruiken voor het onderzoek (artikel 50 lid 1 sub a Wiv 2017). Tijdens de periode van verscherpt toezicht blijkt dat de aanvragen voor selectie techniek*afhankelijk* zijn geformuleerd. Dat wil zeggen dat het kennisnemen van de gegevens óf ziet op communicatie geïntercepteerd via de kabel óf ziet op communicatie geïntercepteerd in de ether. De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv 2017) is zoveel mogelijk techniek*onafhankelijk* geformuleerd. Hiermee is in de praktijk een nieuw vraagstuk ontstaan, namelijk of selectie techniekonafhankelijk mag worden ingezet. Over dit vraagstuk gaat de CTIVD in gesprek met de diensten en de TIB. Wij verzoeken u om na te gaan of hier ook een rol is weggelegd voor de wetgever.

Voorzetting verscherpt toezicht

De CTIVD blijft inzetten op het waarborgen van rechtmatige interceptie, waarbij de juridische vereisten en de technische werking op elkaar aansluiten en de opbrengst van onderzoeksopdrachtgerichte interceptie zo goed als mogelijk – binnen de vastgestelde wettelijke kaders - kan worden benut.

De vastgestelde onrechtmatigheid, de implementatie van een duurzame oplossing voor de interceptieketen, alsmede de nadere invulling van controlemechanismen, vragen om doorlopende aandacht van de diensten en de CTIVD. Daarom wordt het verscherpt toezicht voortgezet. De CTIVD streeft er naar later in 2022 opnieuw over de bevindingen te rapporteren.

Eenzelfde brief is verzonden aan uw ambtsgenoot van Defensie, de directeur-generaal van de AIVD en de directeur van de MIVD.

Hoogachtend,

Dr. N.A.N.M. van Eijk
Voorzitter CTIVD

Mr. drs. K.C. Koese
Secretaris CTIVD